

SEVR DOSYASI

CAHİT KAYRA

Tarihçi
Kitabevi

Genel Yayın Yönetmeni: Necip Azakođlu

Editör: Hadiye Yılmaz

Kapak Tasarım: Kolektif Atölye

Sayfa Tasarım: Güler Kızılelma

Birinci baskı: Boyut Yayıncılık, 1997

İkinci Baskı: Büke Yayınevi, 2004

Tarihçi Kitabevi'nde Genişletilmiş Birinci Baskı: Eylül 2011, İstanbul

İkinci Baskı: Ekim 2016, İstanbul

Boyutlar: 13,5 x 21 cm

Sayfa sayısı: 360

ISBN: 978-605-4534-00-5

Baskı ve cilt

Mimoza Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Merkez Efendi Mah. Davutpaşa Cad. No:123 Kat 1-3

ZEYTİNBURNU- İSTANBUL

Tel: +90(212) 482 99 10

Sertifika no: 33198

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Moda Caddesi No: 104/A Moda/Kadıköy-İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86

GSM: 0530 370 74 11

www.tarihcikitabevi.com

info@tarihcikitabevi.com

SEVR DOSYASI

CAHİT KAYRA

Tarihçi
Kitabevi

İÇİNDEKİLER

SEVR DOSYASI	13
KONUYA GİRERKEN	15
TARİHİN DEĞİRMENLERİ	25
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ	31
ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ	37

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ ANTLAŞMALAR, ESKİ OYUNLAR

1915-1917 Olayları	41
Sykes-Picot Antlaşması	43
Saint-Jean De Maurienne Antlaşması	44
Balfour Açıklaması	44
Brest-Litovsk Antlaşması	45
1918 Olayları	46
Paylaşım Planları	46
İngiltere-Fransa ve İtalya'nın Tutumları	47
Amerika Birleşik Devletleri ve Manda Rejimi	48
Mondros Ateşkesi ve Sonrası	49
1919 Olayları	55
Sultan-Halife Mehmet Vahidettin ve İngilizler	55
Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Yeniden Kuruluşu	57
Alman Görevlilerinin ve Askerlerin Ayrılışı	59

Paylaşım Taslakları ve Türkiye Konusunda	
Ortak Düşünceler	59
Yunanistan'ın Tutumu ve Mavri-Mira Cemiyeti	60
Yeşil Manto Planı, İslam Faktörü, Arapların Tutumu	62
Paylaşım Taslaklarında Gelişmeler	63
Mustafa Kemal	64
Yunanlıların İzmir'i İşgali, Yerli Gericilerin İhanetleri ve Sonrası	65
Anadolu'da Ulusal Direniş Oluşurken İstanbul'da Amerikan ve İngiliz Yanlıları	70
Mustafa Kemal'in Geri Çağırılması	74
Osmanlı Yöneticileri ile İngilizler ve Amerikalılar Arasındaki İlişkiler	76
Mustafa Kemal-Ulusal Ant [Misak-ı Milli]-Osmanlı Hükümeti	77

İKİNCİ BÖLÜM

SEVR ANTLAŞMASI HAZIRLIKLARI

1920'nin İlk Olayları	83
İstanbul Meclis-i Mebusanı ve Ulusal Ant	84
Sevr Hazırlıkları I	85
Londra Konferansı	85
Sevr Hazırlıkları II	88
İstanbul'un İşgali	88
İstanbul Meclis-i Mebusanı'nın Dağılması, Tutuklamalar, Sürgünler	90
Anadolu'nun Tepkisi	93

Karşı Tepki: İsyandar	93
1920-1921-1922 Yılı Olaylarının Özelliđi	95
Pontusçular ve Ermeniler	97
Fetva Kabinesi	100
İngilizler, Gerici Din Adamları İşbirliği- Ulusal Güçlere Saldırılar	103
İlginç ve Anamlı Olaylar	105
Kurtuluş Savaşı'na Karşı Saray'ın ve İngilizlerin Kullandığı Gerici Güçlere Kısa Bir Bakış	106
Sevr Hazırlıkları III	112
San Remo Konferansı ve Sonrası	112
Ankara Millet Meclisi. Ankara Hükümeti ile Bolşevikler Arasında İlişki Kurulması	115
Ankara Hükümeti ile Suriyeli ve İraklı Yöneticiler Arasında İlişkiler	119
İngiliz Politikasında Çelişkiler	121
İngiliz-Amerikan Rekabeti	122
Petrol Kavgası	122
Sevr Antlaşması ve Osmanlı Yöneticileri	123
Müttefiklerarası Son Pazarlıklar	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEVR ANTLAŞMASI - BÜYÜK PAYLAŞIM

Ülkeler ve Temsilciler	134
İstanbul ve Halife	135
Cemiyet-i Akvam	135
Toprak Paylaşımı	135

Boğazlar Komisyonu	136
Yunanistan	136
Ermenistan	137
Suriye (Manda)	137
İtalya	137
Fransa	137
Hicaz	138
Büyük Britanya: Mısır	138
Kıbrıs	138
Mezopotamya	139
Özel Hükümler	139
Kürtlere Verilecek Özerklikler	139
Antlaşma'da Unutulan, Gözden Kaçan Topraklar	139
Rusya	140
Boğazlar Komisyonu	
İzmir Bölgesi ve Komisyonu	143
Uyrukluk Sorunu	144
Adli Kapitülasyonlar	145
Azınlıkların Hakları	145
Askerlikle İlgili Hükümler	147
Askerlik ve Savunma ile İlgili	
Çeşitli Hükümler ve Kısıtlamalar	151
Müttefiklerarası Düzenleme ve	
Denetleme Komisyonları	151
Mali Hükümler	154
Ticari İlişkiler-Sınai Haklar-	
Taşınmaz Mallar Mülkiyeti-Yatırımlar	158

Mukaveleler-Kazai Kararlar	159
Hava Trafığı	160
Limanlar, Su Yolları ve Demiryolları	161
Tarife Anlaşmaları	161
Deniz Yolları, Su Yolları ve Su Sistemi	161
İletişim	162

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL SAVAŞ - LOZAN - CUMHURİYET

1920 Olayları (Devam)	163
Ankara Hükümeti'nin Güçlenmesi ve Tanınması	163
Anadolu'daki Gelişmeler	165
1921 Yılı Olayları	167
Mustafa Kemal Korkusu ve	
Müttefikler Arasında Yeni Arayışlar	167
Londra ve Paris Görüşmeleri	168
Malta Tutsaklarının Kurtarılması	172
Savaşlar ve Yeni Antlaşmalar	172
1922 Olayları	176
Saray ve Saray Harcamaları	176
Ateşkes ve Barış Önerileri	178
Hortlayan Bir Osmanlı Geleneği:	
Kadınlara Baskı	180
1922 Yazının Genel Görüntüsü	183
Düğümün Çözülmesi: Büyük Zafer-	
Mudanya Ateşkesi	185
1923/1924 Olayları	190
Lozan Antlaşması-Cumhuriyet	190

SONUÇ - BİR DEĞERLENDİRME	193
EKLER	201
TARİH DİZİSİ	317
FOTOĞRAFLAR	331
KAYNAKLAR	347
DİZİN	351

Cahit Kayra. 1917'de doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. Devlet hizmetinde 30 yıl bürokrat olarak bulundu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de başvurulan Varlık Vergisi uygulamasında en genç müfettiş olarak çalıştı. Politikaya girdi, milletvekili oldu. Emekliliğinden sonra araştırma ve öykü kitapları yazdı.

• SEVR DOSYASI •

İSTANBUL - MONDROS - SEVR¹ MUDANYA - LOZAN² - ANKARA

KONUVA GİRİŞ

Dünya 21. yüzyılın ilk yıllarını yaşıyor. Bu yeni yüzyıl şimdiden düşünemeyeceğimiz, düşleyemeyeceğimiz kadar büyük değişikliklere gebe olacak. Savaş sonrası dönemde bizi şaşırtan hatta korkutan buluşlar, radarlar... mikroskobik yongalar... bilgisayarlar... internetler... anakaralar arası füzeleler... uzayda dolaşan astronotlar... Jüpiter'e gönderilen uzay gemileri... Belki, önümüzdeki yüzyılın yarısına varmadan bunların hepsi teknolojik kadrodan çıkmış olacak. Yerlerini başkaları alacak.

Yaşadığımız dönemde dünya topluluklarına egemen olmaya başlayan süper topluluklar hem nitelik hem de nicelik bakımından daha da güçlenecekler. Ulus, toplum ve yönetim kavramları ve

---

1 Sevres.

2 Lausanne.

kuralları da şimdi bilemeyeceğimiz, anlayamayacağımız biçimler kazanacak. Değerler değişecek. 20. yüzyılın değerleri yerine 21. yüzyılın değerleri geçecek. Fakirliğin ve zenginliğin ölçüleri değişecek. Çünkü bütün değerlerin ölçüsü İnsan'dır ve İnsan'ın yapısı da değişecektir.

Biz, Türk toplumu, böylesine bir geleceğin eşliğinde, tükenmiş bir kültürden güç alarak günümüzün sorunlarına yanıt arıyor gibiyiz. Türk aydını ise sokakta, işyerinde, evinde, gününü, gecesini gerçek sorunlara yanıt bulamamanın tedirginliği içinde yaşıyor.

Oysa bundan seksen yıl önce bir büyük adam Türkiye'yi çöküp gittiği çukurun dibinden çıkarırken ülkenin sorunlarını ve geleceğini düşünmüş ve Batı dünyasını şaşkırtan, düşündüren Cumhuriyet Türkiye'sini kurmuştu.

Yıllar geçti. Bugünlere geldik. Hem gülünecek hem de ağlanacak hallere düştük. Dünya sürekli atılımlar ve değişimler peşinde. Türkiye ise sarıklı, cüppeli din tacirleri ile okumuş Cumhuriyet ve Atatürk karşıtlarının, Doğulu, Batılı düşmanlarının elbirliği yaptığı bir yıkıcı kampanyanın estirdiği fırtınalar içinde savrulmaktadır. 1920'lerde Türkiye'yi Sevr batağına getirenler ülkeyi bugün de o batağa geriletmeye çalışmaktadırlar. Acıklı olan şey, bunca tehlikeli yollardan bugüne kadar gelmiş olan Türk

halkının bu olumsuz gelişmeye karşı yetersiz tepki göstermesi, olan bitenleri duyarsızlıkla karşılamasıdır. Bu duyarsızlık, düşünen Türk insanını zaman zaman umutsuzluk kıyılarına kadar getiriyor.

Nereye kadar gerileme... Bu sorunun yanıtı da bellidir. Sevr'e kadar. Sevr Antlaşması denilen ve Türkiye'nin kanına ekmek doğramayı amaçlayan bir skandal Antlaşmasının kurmak istediği yüz karası düzene kadar.

* * *

Altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu Sevr'de sona ermiştir. Tükenişin son aşamasındaki Antlaşma etrafındaki öykülerde iki güç savaşmıştır:

Yabancıların ile onlarla işbirliği yapan yerli bilinçsiz aymazların ve din yobazlarının temsil ettiği bencillik, açgözlülük...

Mustafa Kemal'in ve arkadaşlarının temsil ettiği özveri ve erdem...

Bu kitapta bu iki gücün geçmişteki boğuşmasını anlatmaya çalıştım. Mustafa Kemal'in kişiliği konusunda çözümler yapmadım. Gerçekte Birinci Dünya Savaşı sonrası Kurtuluş Savaşı, ateşkesler, antlaşmalar döneminde Atatürk'ün yeri her şeyin üstündedir. Ama benim konum Türkiye'yi Sevr Antlaşması'na getiren insanlar ve o günlerin ortamı ile, onu bu yüz karası felaketten kurtaran insanla-

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

1920'li yılların dünyası yeni bir dönemin arifesini yaşamıştır. Avrupa haritası değişmiştir. Dünya haritası da değişmiştir. Almanya, Avusturya kendi ülkeleri dışındaki topraklarını, sömürgelelerini kaybetmiştir. Avrupa'da ve bütün dünyada yeni devletler, yeni topluluklar ortaya çıkmıştır. İngiltere bu dönemde dünyanın egemen devleti olarak görünmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu da paylaşılmaktadır. Anadolu insanı olağanüstü yoksuldu. Adam başına milli geliri 100 lirayı bile bulmamaktadır. Yolu yoktur, fabrikası yoktur, elektriği yoktur, okulu yoktur, yiyeceği yoktur. Yetişmiş aydın kadro savaşlarda eriyip gitmiştir. Önemli ekonomik değerler yabancıların eline geçmiştir. Türkiye yabancılar arasında yer yer paylaşılmış, istilaya uğramıştır.

Bu oluşum içinde, İsmet İnönü'nün dediği gibi Türk toplumu "Bütün bir zulüm ve istibdad dünyası ile çarpışırken aynı zamanda gerideki fesat kaynakları" da bu mücadeleyi arkadan vurmaktadır.

Batılılar Türkiye'yi yok etme hevesine kapılmışlardır. Sevr bu sendromun yarattığı bir yanlışlıktır ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı devrim bu sendromu yıkmış, Türkiye Cumhuriyeti'ni imparatorluktan kalan yıkıntının içinden çıkarmıştır. Bizim için önemli olan konu Osmanlının hükümetindeki ve onun dışındaki gerici kadroların bu olay içindeki yeridir. Sevr ne kadar yabancı güçlerin eseri ise, o kadar da yerli bağnaz kadronun eseri olmuştur.

2011 Dünyası ve Türkiye

2011 dünyası evrensel bir küreselleşme süreci içinde yaşamaktadır. Amerikan egemenliği yanında Çin, Hindistan gibi ülkeler geleceğe damgalarını vurmaya hazırlanmaktadır. Avrupa devletleri kendi aralarında bir birlik olmaya çalışmaktadır. Terör dalgası bütün dünyada yeni ve karanlık bir güç olarak belirmiştir. Batı ile İslam toplulukları arasında tehlikeli maksatlara yönelik bir mücadele başlamıştır. Teknolojik gelişme, insanlığı, burjuva ideolojisini ve hümanist ütopyayı korkutucu ufuklara alıp götürmektedir.

2011 yılında Türkiye'de geçmiş altı yüz yıllık tarihin bıraktığı boşluk, varlık ve uygarlık boşluğu kapatılmış görünüyor. Atatürk İnkılâpları bü-

yük ölçüde gerçekleşmiştir. Demokratik bir siyasi yapı sağlanmıştır. Seksen yıl savaş olmamıştır. Nüfus artmış, yeni aydın kadrolar yetişmiştir. Büyük, sanayileşmiş bir ekonomik yapı oluşmuştur. Osmanlı'dan kalan yıkık viranelerin yerini zengin, mamur beldeler almıştır.

Buna karşı bu gelişmenin temelini atan 1950 öncesinin çağdaşlığa, uygarlığa dönük yönetici kadrosu zaman içinde erimiş; onun yerine kentli işadamı ve kasaba eşrafı yörüngesinde pragmatik eğilimli bir siyasi kadro oluşmuştur.

Türkiye'nin geleceğini ve bu gelecekte Sevr Antlaşması'nın yerini bu şema içinde anlamak gerekir. Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik varlığı 1920'lerde Sevr Antlaşması'nın planlandığı tarihteki durumundan çok farklıdır. Geçen seksen yıl içinde, durağan olmayan dinamik bir ekonomisi ve kendisini kabul ettirmiş bir işadamı kadrosu oluşmuştur. Türkiye, nesnel ve tinsel yapısı böyle olduğu ve bu gelişmeyi sürdürdüğü sürece Batılıların Sevr Antlaşması rüyasından söz etmeye gerek olmayacaktır. O rüya çökmüş, parçalanmış, umutsuz Osmanlı İmparatorluğu için düşünülmüştür. Bugünkü Türkiye, gelecek için umutlarla dolu bir ülkedir.

Buna karşın Türkiye'nin önemli bir sorunu vardır. 1950'li yıllardan başlayarak gelişen gerici

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Bu kitabın hazırlanmasında tarih kitaplarından, Sevr Antlaşması metninden başka, aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

- Akşin, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*.
Akyol, Taha, *Medine'den Lozan'a*.
Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*.
Asım, Mehmet-Halide Edip-Yakup Kadri-Falih Rıfki, *İzmir'den Bursa'ya*.
Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*.
Atay, Falih Rıfki, *Batış Yılları*.
Banoğlu, Niyazi Ahmet, *Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı*.
Bayrak, Orhan, *Kurtuluş Savaşı ve Atatürk*.
Bridge, Ann, *Dark Moment (Kara Zamanlar)*.
Coşkun, Alev, *Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu*. [En Uzun On Beş Gün, Ödemiş Direnişi]
Çambel, Hasan Cemil, *Makaleler, Hatıralar*.
Duru, Orhan, *İngiliz Gizli Belgeleri*.
Evans, Laurence, *United States Policy And the Partition of Turkey, 1914-1924*.
Fromkin, Peace, *A Peace to End all Peace*.
Hamdi, Mehmet Tevfik, *II. Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları*.

- Helmreich, Paul C., *Sevr Entrikaları*.
- İğdemir, Uluğ, *Sivas Kongresi Tutanakları*.
- Jaeschke, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*.
- Kinross, Lord, *Atatürk, Bir Milletın Uyanışı*.
- Kocatürk, Utkan (Prof.), *Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*.
- Koloğlu, Orhan, *İttihatçılar ve Masonlar*.
- Kutay, Cemal, *Bilinmeyen Taribimiz*.
- Lozan Barış Antlaşması*, Uluslararası Seminer 25-26 Ekim 1993.
- Mütercimler, Erol, *Kurtuluş Savaşına Denizden Gelen Destek*.
- Nadi, Yunus, *Kurtuluş Savaşı Anıları*.
- Peker, Nurettin, *İstiklâl Savaşı, İnebolu ve Kastamonu Havalisi*.
- Rouillon, Leon, *Pour La Turquie*.
- Sanders, Liman von, *Türkiye'de Beş Yıl*.
- Selek, Sebahattin, *İsmet İnönü, Hatıralar*.
- Sencer, Oya, *Türk Toplumunun Taribsel Evrimi*.
- Sherrill (ABD Ankara Büyükelçisi, General), *Mustafa Kemal*.
- Şeref, Abdurrahman, *Tarib Söyleşileri. [Boğazlar Sorunu]*.
- Şimşir, Bilâl N., *Bizim Diplomatlar*.
- Şimşir, Bilâl N., *İngiliz Belgelerinde Atatürk*.
- Tansel, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya*.
- TBMM Gizli Oturum Tutanakları*.
- Tepeyran, Ebubekir Hazım, *Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları*.

KAYNAKLAR

Tevetođlu, Fethi (Dr.), *Milli M¼cadele Yıllarındaki Kuruluşlar*.

Tevfik, Rıza, *Biraz da Ben Konuşayım*.

Tunçay, Cemil Mete, *T¼rkiye Tarihi* [4.cilt], *Siyasal Tarih 1908-1923*.

Uluslararası ATAT¼RK Sempozyumu, Bildiriler ve Tartışmalar, T¼rkiye İş Bankası Yayını.

¼çok, Coşkun, *Siyasal Tarih*.

Yılmaz, Hadiye, *Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi*.

DİZİN

- I. İnönü Zaferi, 97.
II. Abdülhamit, 25, 163.
II. İnönü Zaferi, 97, 173.
II. Mahmut, 72, 180.
31 Mart Olayı, 107.
- Abdülmecit Efendi (Veliaht), 76,
177, 190.
Adli Kapitulasyonlar, 170.
Adnan (Adıvar) Bey (Doktor), 114.
Ahmet Emin Bey (Gazeteci), 92.
Ahmet Hulusi Efendi (Nazillili), 111.
Ahmet İzzet Paşa, 49, 81.
Ahmet Rüstem Bey, 114.
Akbaş Cephaneliği, 84.
Ali (Çetinkaya) Bey, 69, 92.
Ali Bey (Müşavir), 125.
Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, 55, 80, 114.
Ali İhsan Paşa, 172.
Ali Kemal Bey, 73, 104, 107.
Ali Rıza Bey (Miralay), 81.
Ali Rıza Paşa (Sadrazam), 79, - Hü-
kümeti, 80, 83, 88.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hu-
kuk Cemiyeti, 79.
Anapa Limanı, 116.
Anzavur, 84, 94-95, 98, 106, 113.
Arabistan, 42.
Arap Hoca, 104, 109, 111.
Aristidi Paşa, 73.
Armstrong (Yüzbaşı), 169.
*Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Mese-
lesi*, 98.
Askeri Nigeşban Cemiyeti, 80.
Atranos, 26.
Aynacıoğulları, 174.
Ayşe Celile Hanım, 73.
Azaryan Efendi, 73.
Azınlıklar, 86, 146, 147.
- Bekir Sami Bey (Kaymakam), 70,
114, 116, 118, 171-172.
Bekirağa Bölüğü, 93.
Berlin Antlaşması, 45.
Boğazlıyan, 76.
Bompard (Fransız Büyükelçisi), 160.

DİZİN

- Bouillon, Franklin (Fransız Dışişleri Bakanı, Milletvekili), 173, 175, 187.
- Bölgesi, 64, - cephesi, 165, - kıyıları, 116, 174, - Ordusu, 74.
- Brest-Litovsk, - Antlaşması, 45, - Konferansı, 45, - Limanı, 140.
- Bristol (Amiral), 76.
- Bruno (Jandarma Müfettişi), 78.
- Bunoust (Fransız Generali), 69.
- Büyük Doğu Locası, 105.
- Büyük Doğu Mason Cemiyeti, 58.
- Byron, 190.
- Caix, 112.
- Calthorpe (Karadeniz Ordusu Komandanı, Yüksek Komiser, Amiral), 50, 52, 56, 65, 74-76, 184.
- Cami Bey, 114, 173.
- Cavit Bey, 93.
- Celal Dino, 73.
- Cemal Paşa, 44, 83, 91.
- Cemil (Topuzlu) Paşa, 73.
- Cemil Bey (Kâtib), 125.
- Cemil Çeto, 95-96, 98.
- Cemil Paşa (Operatör), 124.
- Cemiyet-i Tedrîsiye-i İslamiye, 107.
- Cemiyet-i Akvam (Uluslar Derneği), 135.
- Cemiyet-i Müderrisin, 106.
- Cemiyet-i Vataniye, 74.
- Charpy (Fransız General), 189.
- Chester Projesi, 191.
- Churchill, 89, 122.
- Clemenceau (Fransa Başbakanı), 42, 47, 59.
- Curzon, Lord, 59, 172, 188.
- Çerkes Ethem, 96-97, 99, 165.
- Çopur İsmail Hakkı Bey (Topçu Binbaşı), 108.
- Çopur Musa, 95-96, 98.
- d'Esperey, Franchet (Fransız General), 54, 90.
- Damat Ferit Paşa (Sadrazam), 57-58, 66, 79-80, 93, 102, 104, 107, 115, 124-129, 181, 184, - Hükümeti, 92, 100, 103, 165.
- Darülfünun, 27.
- Darülhikmet-i Aliyye Cemiyeti, 107.
- Darüşşafaka Derneği, 93, 157.
- Deeds, W. (İngiliz Ataşemiliter), 73.
- Delibaş, 97-98, 104-106, 174, - İsyanı, 99, 165.
- Demirci Efe, 96, 98.
- Derviş Vahdeti, 106-107, 111.
- Dir-Zor, 132.
- Doğu Locası, 105.
- Donanma Cemiyeti, 157.
- Dörtler Komisyonu, 62.
- Dürrizade Abdullah (Şeyhülislam), 100, 108, 111.
- Düyun-ı Umumiye, 154 157,- İdarəsi, 156.
- Düzce, 94-96, 98.
- Ekim Devrimi, 86.
- Elviye-i Selase, 163.

DİZİN

- Emiri Efendi, 81.
Emperyalizm, 118.
Enver Paşa, 93.
Epir, 189.
Ermeni Ser Amor Locası, 105.
Eşref Hoca (Divitli), 104.
Evkaf Nezareti, 93, 157.
- Fahrettin Paşa, 124.
Fargo (İtalyan Binbaşı), 113.
Fatih, 93, 106.
Faysal (Irak Kralı), 44, 119-120, 123, 132.
Fazıl Paşa, 71.
Ferit Paşa Hükümeti, 77.
Fethi Bey (Dahiliye Nazırı), 92.
Fetva Kabinesi, 100.
Fetva Kapısı, 182.
Fiume, 68.
Frew (İngiliz Casusu, Rahip), 72-74, 81, 99, 103, 107.
- Galata Bankerleri, 154.
GAP, 161.
Garoni, 178.
Gentlemen Antlaşması, 85.
George, Lloyd, 42, 48, 67, 69, 89, 122, 169, 176.
Gladstone, 121.
Goeben Kruvazörü, 59.
Gouraud (Fransız Ordusu Kumandanı, General), 112, 173.
Grandville, 67.
Gribon (Albay), 187.
Gümrü, 165, - Antlaşması, 118, 163.
- Hacı Hüseyin Efendi (Müftü), 144.
Hâdi Paşa (Bağdatlı), 129, 133.
Halide Edib (Adivar) Hanım, 71, 114.
Halife, 28, 55, 57, 68, 101-102, 104, 108-109, 113, 135, 166, 170, 181-182, 184-185, 187, 190, 194-195, 198.
Hamdi Efendi (Kadı), 81, 104, 109, 111.
Hami Bey, 71.
Harbord (General), 79.
Harrington (İngiltere Yüksek Komiseri, General), 187-189.
Hasan Tahsin (Gazeteci), 69.
Helene, 50-51.
Herbert, Aubrey, 43.
Hırvat, 134.
Hiyanet-i Vataniye Kanunu, 114.
Hobbs, James (Amerikalı General), 130.
Hoca Raif Efendi, 174.
Hoca Zeynelabidin, 99.
Hogart Bildirisi, 45.
Horace (İngiltere Yüksek Komiseri), 184.
Huma, 63.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 57- 58, 72, 108.
Hüseyin (Kral), 42, 45, 127.
Hüseyin Avni Bey, 175.
Hüseyin Bey, 81.
Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey (Gazeteci, Milletvekili), 92.
Hythe, 115.

- İbn-i Haldun, 193.
 İngiliz Muhibleri Cemiyeti (Derneği), 58, 72-74, 80, 107.
 İran, - Çıkar Bölgeleri, 85- 86, - mol-laları, 196.
 İsmet (Mustafa) İnönü Paşa (Batı Cephesi Komutanı, Albay), 37, 64, 81, 89, 95, 114, 165, 173, 179, 189.
 İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi 94.
 İtibar-ı Milli Bankası, 93, 157.
 İttihat ve Terakki Fırkası, 49, 58, - Cemiyeti, 92, - Hükümeti, 93, 109, - iktidarı, 57.
İzmir'den Bursa'ya, 185.
 İzzet Paşa, 166, 173.
- Kambur İzzet Bey (İzmir Valisi), 66.
 Kapitülasyon, 160, 170, -lar, 85, 158, - rejimi, 146.
 Kara Kemal Bey (İaşe Nazırı), 92.
 Kara Vasıf Bey, 114.
 Kâzım Karabekir Paşa, 55, 64, 163, 175.
 Kemal Bey (Boğazlıyan Kaymakamı), 76.
 Kiraz Hamdi Paşa, 73, 80.
 Kitchener (İngiliz Bahriye Bakanı), 62-63.
 Koçgiri, 96, 99.
 Koçhisar, 104.
 Koloğlu, Orhan, 105.
 Konstantin (Yunan Kralı), 167.
 Korkovado Vapuru, 59.
 Köprülü Hamdi Bey, 84. Kral, 130, 167.
 Kraliyet Hükümeti, 57.
 Kula, 96, 98.
 Kuva-yı İnzibatiye, 98, 103.
 Kuva-yı Milliye, 81, 85, 95, 99, 178, - Hareketi, 100.
Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu, 68, 144.
 Küçük Asya, 51, 68.
 Kürdistan, 60, 63, 170.
 Kürtler, 139.
 Lenin, 116, 118.
 Lodge, Cabot (Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Başkanı), 59, 131.
 Lozan, 15, 21, 163, 195, - Antlaşması, 18, 31, 190, 197, - barışı, 190, 193, - Konferansı, 186, 190-191.
 Lütfi Simavi Bey, 93.
 Lütfü Fikri Bey, 57.
 Mahmut Muhtar Paşa, 124.
 Makedonya, 168.
 Mali Komisyon, 86, 170, 155-157.
 Malta, 92, 109, - Adası, 73, - sürgünü, 93, - tutsakları, 172.
 Manda, 56, 71, 85-86, 137, 139, 161, - istemi, 72, - planı, 62, - rejimi, 48, 60, 123, - yöntemi, 49.
 Mason, - cemiyeti, 58, - örgütleri, 105.
 Mavri Mira Cemiyeti, 60-61.
 Mazarakis (Yunan General), 189.
 Mecidiye, 94.

DİZİN

- Meclis-i Mebusan (Mebusan Meclisi), 73, 84, 90-91, 177.
- Meclis-i Umumi, 91.
- Medreseli, 110.
- Mehmed Tevfik Hamdi Bey (Maliye Nazırı), 125.
- Mehmet Atıf Efendi, 106- 107, 111.
- Mehmet Nâzım Paşa, 73.
- Mehmet Tevfik Paşa (Maliye Nazırı), 126-127.
- Mektepli, 110.
- Menelaos (Kral), 50-51, 189.
- Meray, Seha L. (Profesör), 21.
- Midilli Adası, 149.
- Milletler Cemiyeti, 142, 156, - Konseyi, 161.
- Milli Aşireti, 95-96, 98.
- Milne (İngiliz General), 75, 77, 92, 148.
- Milne Hattı, 124.
- Misak-ı Milli (Ulusal Ant), 21, 68, 77-80, 84-85, 118, 24, 187.
- Missolonghi, 190.
- Mithat Şükrü Bey (İttihat ve Terakki Genel Sekreteri), 92.
- Mombelli (İtalyan General), 189.
- Mondros, 15, 92, 189, - Antlaşması, 78, - Ateşkesi, 49-51, 88.
- Montagu (Hindistan Ofisi Bakanı), 176.
- Morgenthau (Amerikan Büyükelçisi), 131.
- Mudanya, 15, 25, 189, - Ateşkesi, 185, 189.
- Mudurnu, 94.
- Muhafaza-yı Mukaddesat, 174.
- Muhafazakâr Parti, 108.
- Muharrem Kararnamesi, 154, 157.
- Muhittin Paşa (Ankara Valisi), 74.
- Muhtar Bey, 81.
- Mustafa Feyzi Efendi (Bursa Müftüsü), 109.
- Mustafa Sabri Efendi (Fatih Dersiâmi, Şeyhülislam), 57, 73, 106-107, 111.
- Mustafa Sagır (İngiliz casusu), 105.
- Münir Bey, 81.
- Münir Hüsrev Bey (Büyükelçi), 131.
- Mütেকaidin-i Askeriye Cemiyeti, 108.
- Nakşibendi, 104.
- Nâzım Bey (Postacı), 174.
- Nâzım Hikmet, 73.
- Necmettin Sadık (Sadak), 71.
- Nemrut Mustafa Paşa, 76, 114.
- Newcombe (Binbaşı), 50.
- Nigehban Askeri Cemiyeti, 107-108.
- Nogatkızı köyü, 174.
- Nowill (İngiliz Subay) 80.
- Numan Bey, 90.
- Nutuk*, 31, 76, 103.
- Olca, Osman, 21.
- On İki Adalar, 42, 136-137.
- Onlar Meclisi, 61, 63, 127, 168.
- Orhan Bey, 81.
- Osman Nuri Efendi (Hafız), 110.
- Ömer Fevzi Efendi (Bursa Müftüsü), 108.

DİZİN

- Papa, 68.
Paris (Troyalı), 50-51.
Patrikhane, 61.
Peel, 80.
Pellé (Fransız Yüksek Komiseri, General), 178, 187.
Picot, George (Fransız Siyasi Komiseri), 166.
Pontus, 61, -çu çeteler, 103, -çu Rum çeteleri, 97, - çular, 97, - devleti, 166, - projesi, 62.
Rafet Bey, 81.
Raif Efendi, 71.
Rangabe (Yunanistan Londra Maslahatgüzarı), 176.
Rasim Efendi (Hoca), 107.
Raşit Ağa (Sirkeci Hamallar Kesedarı), 73.
Rauf Bey, 52-53, 72, 90.
Rawlinson (İngiliz Topçu Binbaşısı), 172.
Redd-i İlhak Derneği, 56, 64, 68.
Refet Bey, 71.
Refii Cevat Ulunay, 73.
Reşat altını, 178.
Reşat Halis Bey (Bern Büyükelçisi), 129, 125, 133.
Reşat Nuri Bey (Kâtib), 125.
Reşat Paşa, 124.
Reşit Bey (Sivas Valisi), 78, 81.
Reşit Saffet Bey, 81.
Reval, 41.
Rıfat Bey (Sadaret Müsteşarı), 125.
Rıfat (Börekçi) Efendi (Ankara Müftüsü), 102, 110.
Rıza Nur Bey, 57.
Rıza Paşa (Mütেকait Topçu Feriki), 128.
Rıza Tevfik Bey (Şûrayı Devlet Reisi), 57, 58, 105, 125-127, 129, 133.
Robert, 112.
Rumbold, Horace, 168, 178.
Rumerchéne (Teğmen), 69.
Ryan (İngiltere Elçiliği Başçevirmeni), 73, 123.
Said-i Nursi, 106.
Saint-Jean de Maurienne Antlaşması, 44.
Sait Molla, 73-74, 81, 99, 103-104, 107, 111.
Sait Paşa (Mirliva), 109, 111.
Salih Paşa (Bahriye Nazırı), 79-81, 125, 166, 173, - Kabinesi, 88-89, 92.
Sami Bey (Şehzade), 169, 187.
San Remo Konferansı, 112.
Saray, 70, 76, 85, 94, 106, 108, 110, 164, 176, 180, 195, - harcamaları, 176, - ödenekleri, 177.
Savaş Divanı (Divan-ı Harb-i Örfi), 114.
Sazanov (Rus Dışişleri Bakanı), 43.
Sencer, Oya, 109.
Ser Amor Locası, 105.
Sevr, 15, - kenti, 133.
Sevr Vazosu Çatladı karikatürü, 167.

DİZİN

- Sforza, Kont, 66, 168 173.
Sherrill (Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi, General), 174.
Sionist, 45, 58.
Sivas Kongresi, 68, 71-72, 78, 84.
Sokony Vacuum Şirketi, 123.
Sovyetler Birliği, 28, 62, 116, 118, 163-165, 171, 175, 196, - yardım-ları, 176.
Standard Oil of New Jersey Şirketi, 123.
Sultanahmet, 93,-Mitingi, 73.
Susurluk, 94.
Süleyman Şefik Paşa, 108.
Süveyş Kanalı, 138.
Sykes-Picot Antlaşması, 43, 60.
Sykes, Mark, 60.

Şam, 60, 63.
Şeref Bey, 90.
Şevket Bey (Hariciye Nezareti Umur-ı İdare Müdür-i Umumisi), 125.
Şevket Turgut Paşa (Harbiye Nazırı), 70.
Şevki Bey, 81, 125.
Şimşir, Bilal N., 21.
Şükrü Kaya Bey, 92.

Tahsin Bey, 91.
Talât Paşa, 49, 93.
Tarafsız Bölge, 187-188.
Tarik-i Salah Cemiyeti, 74.
Teali-i İslam Cemiyeti (Derneği), 74, 102, 106.
Teçhizat-ı Askeriye Borcu, 156.
Tekirdağ, 131.
Tenedos Adası, 149.
Tevfik Efendi (Amasya Müftüsü), 110.
Tevfik Paşa (Sadrazam), 54, 76, 81, 124-125, 171, - Hükümeti, 165-166.
Tevfik Rüştü (Aras) Bey (Doktor), 92.
Townshend (General), 50, 52-53, 183.
Treaty Of Peace Between The Allied And Associated Powers And Tur-key, 20.
Trikopis (Başkomandan Vekili), 185.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Oturum Zabıtları, 116.

Ulukışla, 93.
Ulusal Güçler, 58, 84, 94, 101, 103-104, 107, 109-110, 115, 121, 165, 174, 178, 184, 195.
Ulusal Ant bkz. Misak-ı Milli.
Ulusal Direniş, 58, 70, - güçleri, 113.
Ulusal Hareket, 107-108.
Ulusal Savaş, 68, 111, 163.
Umumi Kongre Beyannamesi, 78.
UNESCO, 20.
Usher (Amerikalı Misyoner), 77.
Usher Planı, 77.

Vahidettin (Mehmet Vahidettin) (Os-manlı Sultanı), 55-58, 76, 107, 124, 126, 129, 141, 143, 166, 168-169, 176-177, 181, 184, 186-187, 190.
Vakfikebir, 26.

- Van, 83, 103, 118, 137.
Vasıf Bey, 72, 90
Vasıf Efendi (Aliye Nazırı), 109, 111.
Velid Ebüzziya, 71.
Venizelos, 61, 67, 168, 189.
Versailles (Versay) Antlaşması, 128.
Viranşehir, 104.
Vrangel Ordusu, 84, 116.
- Washington, 159.
Weizmann, 44, 45.
Wilson Prensipleri, 122, - Cemiyeti
(Derneği), 71-72.
Wilson, W. (Amerika Birleşik Devletleri Başkanı), 47-48, 59.
Wittel, 89.
- Yahya Kaptan, 98.
Yunus Nadi, 71.
Yusuf İzzet Paşa, 114.
Yusuf Kemal Tengirşenk, 114, 116,
164-165.
- Zaphiriou (Metropolit), 69.
Zeynelabidin (Nakşibendi Şeyhi),
104.
Zeynelabidin Efendi (Konyalı), 57,
107.
Zile, 95-96, 98.
Ziya Gökalp Bey (Profesör, Milletvekili), 92.

